

STM 1946

**Om Wackerbarthska musiksamlingen i Uppsala
universitets bibliotek**

Av Folke Lindberg

© Denna text får ej mångfaldigas eller ytterligare publiceras utan
tillstånd från författaren.

Upphovsrätten till de enskilda artiklarna ägs av resp. författare och Svenska
samfundet för musikforskning. Enligt svensk lagstiftning är alla slags citat till-
låtna inom ramen för en vetenskaplig eller kritisk framställning utan att upp-
hovsrättsinnehavaren behöver tillfrågas. Det är också tillåtet att göra en kopia av
enskilda artiklar för personligt bruk. Däremot är det inte tillåtet att kopiera hela
databasen.

OM WACKERBARTHSKA MUSIKSAMLINGEN I UPPSALA UNIVERSITETS BIBLIOTEK¹

AV FOLKE LINDBERG

Bland de problem, vilka ständigt pocka på sin lösning vid behandlingen av de rika musiksamlingarna eller någon del därav i Uppsala Universitets Bibliotek, är proveniensfrågan. Varifrån ha de enskilda verken kommit? Vad hör samman inom de olika förvärven? Då inventarier över de skilda speciella delarna i allmänhet saknas och deras beståndsdelar ha inlemmats i musiksamlingen i dess helhet vid den generalinventering, som utfördes i slutet av 1880-talet av förre vice bibliotekarien Anders Lagerberg, uppstå ofta svårigheter att avgöra, vart olika kompositioner skola föras ur provenienssynpunkt. I åtminstone ett fall har man emellertid möjlighet att få en fullständig uppfattning om innehållet i en avgränsad och i sig sluten del av musiksamlingarna, nämligen beträffande den s. k. Wackerbarthska samlingen. Över denna finnes dels en handskreven separat katalog² och dels en tryckt förteckning i Uppsala Universitets Biblioteks accessionskatalog för år 1885, båda dock var för sig ofullständiga. Visserligen kan denna kollektion ingalunda vare sig kvalitativt eller kvantitativt mäta sig med vissa andra i biblioteket befintliga — t. ex. Düben-samlingen — men ett närmare skärskådande av dess innehåll och några uppgifter om dess upphovsman äro icke utan intresse.

Först några ord om samlingens ursprunglige ägare och skapare.³ Athanasius Francis Diedrich Wackerbarth var under många år knuten till Uppsala universitets astronomiska observatorium. Hans ante-

¹ Detta bidrag ingår i den maskinskrivna festskrift, som överlämnades till Carl-Allan Moberg vid hans 50-årsdag den 5 juni 1946.

² En bladkatalog, av förf. påträffad i UUB:s arkiv under signum K 82a, som upprättats av A. Lagerberg. På översta bladet står: »Katalog öfver A. D. Wackerbarths donerade samling af musikalier. Uppgjord af A. Lagerberg. Påträffades 1927 bl. framlidne öfverbibl. A. Anderssons papper.»

³ Den följande biografiska framställningen är hämtad ur »Obituary notice of F. D. Wackerbarth» i *Monthly notices of the royal astronomical society*, vol. 65: 4, sid. 200 ff. London 1885.

cedentia uppvisa en synnerligen skiftande och mångsidig bana, en man med vidsträckta vyer och många kulturella och vetenskapliga intressen. Han föddes i London den 30 januari 1813. Familjen var av tysk härstamning och hade invandrat till London år 1752. Hans uppfostran och tidigare utbildning avsåg att föra honom in på den prästerliga banan, och efter studier i Cambridge 1831—37 innehade han också kyrkliga befattningar i Peldon, Essex samt vid katedralen i Lichfield. År 1841 lämnade han emellertid prästyrket och övergick till romersk-katolska bekännelsen, varvid han erhöll namnet Athanasius. Från åren 1837—41 vittna bl. a. följande av honom författade arbeten om hans olikartade intressen: »Music and the Anglo-Saxons; being some account of the Anglo-Saxon Orchestra, with remarks on the Church Music of the Nineteenth Century», London 1837, »The Alleged Connexion between the Church of England and Lutheranism», London 1839, ett arbete om munkväsendet, 1839, m. m. Wackerbarth blev några år senare professor i anglosaxiska vid St. Mary's college i Oscott. År 1851 företog han en resa till Köpenhamn och Uppsala för språkstudier, varvid han fann förhållandena i Uppsala så tilltalande, att han i april 1852 definitivt överflyttade dit och följande år blev svensk medborgare. Genom förmedling av föreståndaren för astronomiska observatoriet där, professor Gustaf Svanberg, knöts han med en amanuensbefattning till denna institution. Som konsekvens härav bedrev han ivrigt astronomiska studier — en av hans favoritgrenar — och publicerade flera arbeten inom facket, bl. a. »Om Planeten Neptunus» i Uppsala Universitets årsskrift 1865. Han utgav även »5-ställiga Logarithmer», som lär ha varit mycket använd. Vid sidan av sitt nya verksamhetsområde odlade han emellertid även sina filologiska intressen. Ett direkt citat ur den biografiska källan visar mångsidigheten i hans kunnande och begåvning. »He had the most thorough knowledge of the old classical authors. Next in order came the Semitic languages, Anglo-Saxon, and Icelandic . . .; and besides the usual modern languages, he was well versed in Italian, Swedish, and Danish. He expressed himself with elegance and ease in verse, and in the Dublin Review Advertiser he published remarkably able translations of Tegnér, Runeberg, and Wallin. In history he had a vast knowledge, and quite uncommon insights in Church history. He was also skilful sketcher of architectural objects, and well learned in the theory of musical composition, although few researches on these subjects were printed.» För sina skiftande insatser invaldes Wackerbarth som medlem av Kungl. Vetenskaps societeten i Uppsala 1858. Han dog i Uppsala den 10 juni 1884.

Denna utförliga redogörelse för Wackerbarths yttre levnadsomständigheter synes motiverad såsom en ram kring och en grund till det omfattande och skiftningsrika bibliotek han samlat och som genom en donation i sin helhet kom att överlämnas till Uppsala Universitets Bibliotek. I maj 1885 inköpte nämligen brukspatron Carl Burén på Skeda, Ryssby,¹ hela Wackerbarths bibliotek av hans efterlämnade — svenskfödda — maka och donerade detsamma till universitetsbiblioteket.² Avskrifter av korrespondens med försäljningshandlingen, donationsbrevet och utdrag ur Större akademiska konsistoriets protokoll rörande detta ärende ha påträffats i brevsamlingarna i bibliotekets arkiv.³ Såsom framgår av den (i fotnot 2 nedan) citerade årsredogörelsen avsågs, att förteckning över de i donationen ingående arbetena skulle inflyta i följande års accessionskatalog. I denna⁴ ha också under resp. ämnesrubriker de arbeten, som tillhörde Wackerbarthska samlingen, införts och försetts med en asterisk till skillnad från andra förvärv eller köp. Efter en hastig överblick över de olika avdelningarna

¹ Brukspatron Carl Burén uppträdde även under de följande åren som frikostig donator till universitetet. Se Redogörelse för Kongl. Universitetet i Upsala under läsåret 1885—1886 och UUB:s arkiv C. Ingående svenska bref. 5. 1886—1887.

² I redogörelsen för universitetsbibliotekets verksamhet meddelas i anslutning till under året erhållna gåvor: »Framför alla andra i omfattning och värde står den nyssnämnda donationen af framlidne professor Wackerbarths bibliotek, som brukspatron Carl Burén på Skeda inköpt och genom gåfvobref af d. 12 maj innevarande år förärat universitetet. Det omfattade öfver 3000 volymer, förnämligast i matematik, astronomi, språkvetenskap, musik och teologi, och innesluter till största delen arbeten af betydande värde. För dess innehåll få vi hänvisa till nästa års accessionskatalog.»

³ UUB:s arkiv C. Ingående svenska bref. 4. 1882—1885, nr 303: »Jag Christina Elisabeth Ulrica Wackerbarth född Ekman öfverlåter och försäljer härmed till Brukspatron Carl Burén mot en öfverenskommen köpeskilling af Sextusen (6000) kronor som af mig till fullo bekommits den af min aflidne man professor m. m. Athanasius Franz Dietrich Wackerbarth efterlämnade bok- och musikaliesamling utgörande 3000 nummer med vilkor att samlingen öfverlåtes til Upsala Universitets Bibliotek. Upsala d. 4 maj 1885. Christina Elisabeth Ulrica Wackerbarth född Ekman». — Nr 308: »Til Kongl. Universitetet i Upsala. Af vördnad för Upsala Universitet och af tacksamhet för den undervisning jag därstädes åtnjutit har jag härmed äran att såsom gåfva till Universitetet öfverlämna framlidne professor Athanasius Frans Didrik Wackerbarths efterlämnade och af mig förvärfvade boksamling, för att med Universitetets samlingar införlifvas. Skeda, Ryssby d. 12 Maj 1885 Med utmärkt högaktning Carl Burén. (Sigill)». — Nr 314 innehåller protokollsutdraget från Större akademiska konsistoriets sammanträde 23 maj 1885, där bibl. Claes Annerstedt anmält ärendet och överlämnat originalhandlingarna till ovan citerade brev. — Originalen till C. Buréns och Christina Wackerbarths brev finnas i Uppsala universitets acta 1885 fol. 231 och 233.

⁴ Uppsala Universitets-Biblioteks accessions-catalog 1885. Uppsala 1886.

framstår tydligt samlingens mångsidighet, i det att den är representerad i samtliga ämnen men framför allt under teologi, naturvetenskap, filologi, historia, arkeologi, musik och biografi. I detta sammanhang knytes intresset främst till avsnittet musik, varvid bör särskilt framhållas, att denna årgång av accessionskatalogen är den första, som har en självständig avdelning för musik. De ytterligt få verk i ämnet, som tidigare år införlivats med biblioteket, ha i föregående årgångar placerats bland biografica eller »Arkeologi, Epigraphik, Numismatik och Konsthistoria».¹

Av desto större intresse är det därför att studera förteckningen över de från Wackerbarths samling komna arbetena under rubriken musik. Samlingen innehåller såväl musikalier, övervägande tryckta, som musikvetenskaplig och musikpedagogisk litteratur. I de båda första kategorierna finner man verk av för sin tid avancerad smak och om-döme. Här kan givetvis ej uppräknas alla de musikverk, som återfinnas i kollektionen, men några exempel hämtade ur de båda — på sid. 67 nämnda — katalogerna och ur själva samlingen må taia för sig själva. Bland de engelska praktupplagorna av äldre musik förvånas man knappast över att i denne engelsmans samling finna Georg Friedrich Händel rikast representerad. Av den stora av Händel-Society utgivna monumentalupplagan i partitur finner man 9 volymer med »Coronation anthems», »L'allegro il Pensieroso ed il Moderato», »Esther», »Ode for St. Cecilia's day», »Israel in Egypt», »The Dettingen Te Deum», »Acis and Galathea», »Belshazzar» och »The Messiah».² Vidare märkes en praktupplaga i 40 volymer av »Haendels Works» utgiven av Samuel Arnold,³ förutom partitur av enstaka verk utanför dessa serier, samt 6 delar i 13 volymer av en utgåva, bearbetad för orgel eller piano, utgiven av J. Clarke.⁴ Av framstående engelska tonsättare finner man William Byrd,⁵ Henry Purcell (»Dido and Eneas», »King Arthur»⁶) samt Matthew Locke (»The celebrated music to Shakespeares Macbeth».⁷ Ej heller saknas Haydns Händel- och Englandinspirerade

¹ Åren 1876—1884 upptages i medeltal ett arbete vartannat år, mestadels synnerligen obetydliga. 1885 — samma år som Wackerbarthsamlingen redovisas — finnes verkligen ett kvalitetsarbete infört såsom köp, nämligen F. J. Fétis' Biographie universelle . . . Ed. 2. Tom. 1—8. Paris 1860—65.

² UUB Utl. vokalmusik i tr. 782—790.

³ UUB Utl. vokalmusik i tr. 731—768.

⁴ UUB Utl. vokalmusik i tr. 769—781.

⁵ UUB Utl. vokalmusik i tr. 719, 891.

⁶ UUB Utl. vokalmusik i tr. 719, 871.

⁷ UUB Utl. vokalmusik i tr. 620: 27.

oratorier »Skapelsen» och »Årstiderna»,¹ den förra i en tidig upplaga utgiven i Wien 1806. Även J. S. Bach² är rikt och representativt företrädd. Om Wackerbarths intresse även för svensk musik vittna en utgåva för piano 4 händer av Franz Berwalds symfoni G-moll (Sinfonie serieuse)³, Gunnar Wennerbergs oratorium »Jesu födelse»⁴ m. m. Samlingen innehåller även oratorier, operor och kyrkomusik av Felix Mendelssohn, W. A. Mozart, Louis Spohr m. fl. samt en mängd verk för piano i original och arrangemang, troligen vittnande om Wackerbarths praktisk-musikaliska färdigheter. Av speciellt intresse äro även textversionerna jämte musikbilagor till tre balladoperor, nämligen Ebenezer Forrests »Momos turned fabulist», London 1729, John Gays »The Beggar's opera», London 1733, samt densammes »Achilles», London 1733.

Härmed ha de förnämsta och intressantaste bidragen av musikalier i Wackerbarths samling i största korthet omnämnts, och de torde vara tillräckliga för att belysa soliditeten hos samlingens ursprungliga ägare beträffande hans musikaliska smak och kulturella nivå.

Icke mindre givande blir ett snapshot av hans litteratur i musikaliska frågor. Som nämnts tycks universitetsbibliotekets bestånd i detta avseende ha varit mycket ringa vid tiden för Wackerbarthska samlingens överlämnande och troligt är, att de Wackerbarthska bidragen bildat grundstommen till den nuvarande avdelningen av bibliotekets musiklitteratur. Även om huvudparten av Wackerbarths bibliotek numera är föråldrad, så har det likväl varit representativt för det bästa av den tidens musikforskning och kan fortfarande i vissa fall ej helt förbigås av vår egen tids. Lika litet som beträffande musikalierna kan det här bli frågan om att uppräknas samtliga arbeten — för vidare uppgifter hänvisas till de nämnda katalogerna — men de mest betydande skola i korthet omtalas. Från Wackerbarthska samlingen ha således kommit universitetsbibliotekets exemplar av t. ex. E. Bernsdorfs Neues Universal-Lexikon der Tonkunst 1—3, Dresden 1856—61, den store belgiske musikologen F. J. Fétis' The history of music, London 1846, en engelsk upplaga av J. N. Forkels Life of J. S. Bach, London 1820, 1:sta upplagan av Athanasius Kirchers viktiga arbete Musurgia universalis . . . 1—2, Roma 1650. Man finner även musikteoretiska och -historiska arbeten av Luigi Cherubini, de engelska musikpedagogerna och -historikerna J. A.

¹ UUB Utl. vokalmusik i tr. 814 och 816.

² Ej J. C. Bach som angives i accessionskatalogen.

³ UUB Sv. instr.musik i tr. 4: 5.

⁴ UUB Sv. vokalmusik i tr. 46.

Hamilton och George Hogarth, tysken J. C. Lobe, G. Martini (vol. 1, 1757, av hans väldiga arbete »Storia della musica»), Beethovens samtida i Bonn och Wien, tysk-fransmannen Anton Reicha m. fl.¹

I några volymer har Wackerbarth med sin ytterligt prydliga och karakteristiska piktur präntat sitt namn. Sålunda läser man t. ex. i Hogarths *Musical history*: »*ELibris Domini francisci Theoderici Wackerbarth. A. B. Elol. Regin. Cant.*» och liknande i exempelvis *Cherubinis A course of counterpoint*. Att Wackerbarth ej endast haft sitt musikbibliotek som en prydnad utan att det även tjänat praktiska ändamål, därom vittnar bl. a. ett i *Emanuele d'Astorgas Stabat mater*² inklistrat programblad med »*Orden till sångerna vid J. A. Josephsons konsert i Uppsala Domkyrka onsdagen den 9 maj 1877*», vari texterna — på latin och svenska — till *Astorgas Stabat mater* stå först.³ Även i *Händels Messias* finner man utom två lösa blad, »*List of Handels Works*», skrivna av Wackerbarth, ett texthäfte med svensk text till *Messias* jämte ett sammandrag av en uppsats om verket av F. Rochlitz i svensk översättning,⁴ vilket torde anknyta till ett uppförande i Uppsala den 20 maj 1871.⁵

Denna studie gör ingalunda anspråk på att ha givit en uttömmande behandling av avdelningen musik i Wackerbarthska samlingen. Den har endast velat giva några glimtar från en del av musiksamlingarna i Uppsala Universitets Bibliotek, som är relativt lätt att komma in på livet, men som hittills varit föga beaktad. Visserligen har den för våra dagars musikkforskning ej den betydelse, som fallet är med förvärven från äldre tider, men den erbjuder förmånen av att utgöra en särskild enhet, som lätt kan avskiljas från andra i många fall till proveniensens svårbestämda verk. En bibliografi över kollektionen vore ett steg på vägen till klarläggande av bibliotekets musiksamling i dess helhet.

¹ En fullständig bibliografi över Wackerbarthska samlingen, avdelning musik, saknas tyvärr, men vore av värde för utökad kännedom om UUB:s musiksamlingar.

² UUB Utl. vokalmusik i tr. 710.

³ Den svenska översättningen av Jac. Th. Hagberg.

⁴ Tryckt i Uppsala 1871.

⁵ *Händels Messias* uppfördes under J. A. Josephson å »*Carolina Redivivas Sollennitetssal*» den 20 maj 1871. (Annonser och notiser i tidningen *Uppsala* under maj månad 1871.)

KÄLLOR

- A. Lagerberg, Förteckning öfver Uppsala Universitets Biblioteks musiksamling, 1887—89 (UUB:s arkiv K 196).
 —, Katalog öfver A. D. Wackerbarths donerade samling af musikalier. (UUB:s arkiv K 82a.)
Monthly notices of the royal astronomical society, vol. 65: 4, sid. 200—203. (Obituary notice of F. D. Wackerbarth.)
 Redogörelse för Kongl. Universitetet i Uppsala under läsåret 1885—1886. Uppsala 1886.
Uppsala universitets acta 1885.
Uppsala universitets konsistorieprotokoll 1885.
Uppsala Universitets-Biblioteks accessions-catalog 1876—1885. Uppsala 1877—1886.
 UUB:s arkiv C. Ingående svenska bref 4. 1882—1885, 5. 1886—1887.